

FRANCESC de B. MOLL (1903-1991): *Els altres quaranta anys*
(1975)

LA UNITAT DE LA LLENGUA

*Per na Nina M. amiga d'aquells anys
del pati de Lletres de la Central*

Antoni J. Colom Cañellas
Institut d'Estudis Catalans

El llibre que ens serveix de basament per aquest parlament és tal com està anunciat *Els altres quaranta anys*, el autor del qual com hom sap es el protagonista de la nostra lliçó, l'eximi Francesc de Borja Moll. Es tracta d'un llibre de memòries, una mena d'autobiografia que a través de més de 300 pàgines ens dona ressó de la seva existencia entre els anys 1935 y 1974¹ i que és la continuació d'un altre volum publicat anys abans sota el títol *Els meus primers trenta anys*.

De principi ens pot pareixer més o menys inversemblant que d'un llibre de memòries i records es pugui extreure el tema del que avui hem de tractar, o sia, la *unitat de la llengua*. Ara bé, qui va coneixer en Moll, o qui ha seguit la seva trajectoria vital, sabrà i no s'estranyarà ni gens ni mica, que per ell, la seva vida fou, permanentment, una lluita constant i sense descans a favor de la llengua catalana, a uns anys difícils, obscurs, plens de prohibicions i sospites. Per una altra banda, la seva relació d'antic, constant i permanent, amb Mossen Antoni Mª Alcover podria, pel qui no coneix prou bé la incomensurable obra del nostre home, que hi poguès haver algun dubte envers els seus po

¹ Publicat a l'editorial Moll de Palma de Mallorca el 1975 (302 pp.)

sicionaments lingüístics, sabuda la llastimosa relació que el nostre canonge arribà a mantenir amb Pompeu Fabra i fins i tot amb el plè del catalanisme oficial².

Doncs bé, el gran mèrit de Francesc de B. Moll fou el ser fidel al seu mestre, i a la vegada, fer oblidar els radicalismes, el mal caràcter, i els posicionaments de darrer moment que va tenir l'Alcover envers la qüestió de la unitat lingüística, de tal manera que el catalanisme lingüístic i polític sempre va tenir ben clar quina era i fou sempre la postura d'en Moll, malgrat que, degut en gran part a la seva influència, aconseguiria la recuperació de la figura i de l'obra del propi Mossen Alcover.

Efectivament, Moll aconseguí el miracle de ser fidel a la memòria del seu primer mestre al mateix temps que defugia de les seves darreres dèries. Hi ha dos fets que ens evidencien el que volem dir. El primer fou a l'any 1952, en ocasió de la publicació del quart volum del Diccionari, ja que per celebrar aquest fet, es va fer un sopar de gala al *Saló Rosa* de Barcelona al que assistiren 130 comensals de Catalunya, València i Balears i a on es reberen més de 80 adhesions; presidia l'acte Josep Puig i Cadafalc, ex president de la Mancomunitat de Catalunya que anys enrera havia romput lligams amb l'Alcover per qüestions de política lingüística, i ara, vint anys després de la seva mort, encapçalava un acte a on es retia un reconeixement públic a la tasca que havia començat³. L'altre cas va esdevenir anys després, exactament el 1962, quan Moll va publicar un estudi sobre el propi Alcover que titulà *Un home de combat*. Doncs bé, abans de veure la llum, l'original fou adreçat al que Moll anomena

² Aquests fets son narrats pel propi Moll a la introducció al diccionari Alcover-Moll en el primer volum, en concret en les XXVIII primeres pàgines. He consultat l'edició de 1993 de la Editorial Moll, Palma de Mallorca.

³ Vegi's p.111 i 112 del llibre que comentem.

“el catalanisme oficial” que, per cert, cap dels seus membres tengueren res a dir⁴.

Ara bé, al mateix temps, ajudà a la commemoració de l’any Alcover desenvolupat a Palma l’any 1962, centenari del seu naixement, amb tot un seguit d’actes –conferències, exposicions alcoverianes, premis literaris a alumnes, mestres i seminaristes, missa solemne a la Seu, colocació d’una làpida commemorativa a la que fou casa seva...etc, tot culminant amb el seu nomenament com a Fill Adoptiu de la ciutat de Palma⁵. Per altre banda, Francesc de B. Moll no defugí mai de defensar la figura de l’Alcover, ja que gairebé al final de l’obra que ens serveix de guia en aquest parlament ens va deixar escrits els següents judicis:

“Per grosses que fossin la seves intemperàncies i la seva agresivitat...va fer una gran labor positiva...la filologia catalana portaria almenys trenta anys de retard i a Mallorca no hi hauria gairebé ningú que sabés llegir en català”

“vertader apòstol de l’idioma...i el fonament de tota l’activitat d’integració balearica en el catalanisme cultural”⁶

No hi ha cap mena d’ombres en la obra i en la trajectoria del Francesc de B. Moll en qüestions afectes a l’idioma, tal com el seu seguit de mèrits i de reconeixements ens confirma⁷. Sempre la societat del seu

⁴ Vid. P. 200 d’ibidem.

⁵ Consultau pp. 197 i 198 d’ibidem.

⁶ Paraules esmentades a l’any 1971. Vegi’s pp. 267 i 268 d’ibidem

⁷ Vegi’s en tot cas la següent relació: El 1936 guanya el premi de filologia de l’Institut d’Estudis Ctalans i és nomenat membre corresponent. Es també nomenat Magíster de l’Escola de Lulisme; a l’any 1946 es proposa per substituir a J. Coromines a la seva càtedra de la Universitat de Mendoza (Argentina). Aquest mateix any es nomena membre corresponent de l’Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona. El 1951 forma part de la Comissió

temps i els especialistes ho consideraren un filòleg catalanista que com els altres obeïa a la normativitat oficial del català. Que la seva tasca es centràs en el camp de la dialectologia no fou impediment per tal de rebre l'ajud i la admiració que li professaren homes com Joan Coromines i com el mateix Pompeu Fabra que juntament amb Ramón Menedez Pidal i Tomás Navarro Tomás son considerats pel nostre home els qui més li ajudaren a seguir la tasca del diccionari allà per 1935⁸.

A més fou Francesc de B. Moll el qui pronuncià l'oració fúnebre en honor de Pompeu Fabra quan va morir a l'any 1948 en el si de les tertulies literàries que havia organitzat ja feia uns anys a Palma, a les quals hem referiré més envant. Altrament, cal dir que en el 1968, quan es celebrà al Palau de la Música de Barcelona el centenari del naixement del P. Fabra –“la més grandiosa manifestació pública del catalanisme cultural realitzada després de la Guerra Civil”⁹- qui fou convidat en representació de les Illes per tal de fer un parlament d'homenatge, fou el nostre home, que per cert no va poder assistir per trobar-se malalt, sent el seu substitut el seu estret col.laborador, el poeta Josep Mª Llompart. Poc temps després, quan a Castellò també es celebrà el mateix centenari, Borja Moll fou convidat a parlar sobre el tema “Fabra i la nostra unitat idiomàtica”. A

Rectora de l'Estudi General Lulià. El 1959 reb el Premi dels premis Ciutat de Palma; el 1961 es nomenat acadèmic de l'Institut d'Estudis Catalans a proposta de Joan Coromines (en substitució de Lluís Nicolau d'Olwer). El 1962 Joan Triadú, al santuari de Sant Llorenç de Munt li entrega un perghamí amb el títol “Homenatge del Principat a Francesc de B. Moll”. El 1963 se li ofereix sota contracte la càtedra de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona, la qual no pot acceptar per no tenir cap títol de grau superior (aconseguí el batxillerat als 37 anys al curs 1^o940-41). El 1964 la Universitat de Basilea ho investeix Doctor Honoris Causa, a la vegada que ho trobam d'assessor de la Gran Enciclopèdia Catalana. El 1971 reb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. A partir de 1968 donarà classes de català a la que després seria Universitat de les Illes Balears i que en aquells temps depenia encara de la Universitat de Barcelona. La Unniversitat illenca també ho nomenà Doctor honoris causa

⁸ Tal com queda reflectit a la p. 19 de *Els altres quaranta anys*

⁹ Vegi's p. 254 d'ibidem

més publicà diversos articles a la premsa mallorquina –a Diario de Mallorca, a Lluç...- sobre l'obra i la figura de Fabra.

Doncs bé, solventada aquesta qüestió, creiem que de forma clara i llampant, esbrinarem a partir d'aquí la tasca de Francesc de B. Moll en pro de la unitat de la llengua catalana mitjançant les dues grans activitats que desenvolupà a la seva maduresa: el diccionari i les seves activitats com veritable difusor i animador social envers la llengua catalana.

1. La tasca del Diccionari

La creença en la unitat de la llengua es present en tota l'aventura que fou la publicació del diccionari, però també com intel·lectual, a nivell personal, ja que en Moll va fer palès el seu compromís ben prest, tal com veurem. El 1933 es va creà un Comité de relacions entre Catalunya i Mallorca que ben prest quedà adormit fins que a la primavera del 1936 publicà un Missatge als Mallorquins que va tenir una “Resposta als Catalans” que fou signada entre moltes altres persones per Francesc de B. Moll i que entre altres coses es deia:

“Amb la nostra resposta volem fer primer que res la triple afirmació d'una unitat de sang, de llengua i de cultura; afirmació de fidelitat a una patria natural que és per damunt de tota política, la terra on es parlada la mateixa llengua nostra...

...Han modelat al llarg dels segles la nostra fesonomia popular de la mateixa manera que han particularitzat la varietat del parlar mallorquí dins la unitat inexpugnable de la llengua catalana..”¹⁰.

¹⁰ Vegi's, p.25 d'Ibidem. El text que transcriu Moll comença després del primer punt i coma. Hem inclòs l'antecedent per gaudir d'una significació mes completa del parràgraf .

L'any 1943 rebé l'ajud del filòleg valencià Manel Sanchis Guarnier per complimentar el diccionari, obra cabdal de la dialectologia d'una llengua romànica, feta en base a tres millions llargs de fitxes recollides de tots els indrets a on es parlava català. El tercer volum tardà molts d'anys en sortí ja que no fou fins el 1951 quan va veure la llum¹¹ i encara gràcies a l'organització, un any abans, d'una "Comissió patrocinadora del Diccionari" que aglutinava a 50 persones presidides per Joan Antoni Maragall, que aconseguí l'ajud econòmic de patrocinadors com Rafel Grieria, Manel Blasi i l'agència de publicitat *Publia*¹². També a Valencia es va formar una Comissió patrocinadora signada per 28 intel.lectuals del país. Els tres toms varen esser exposats a parades i fires de diversos indrets de Catalunya i Valencia.

La sortida del quart volum no es va fer esperar tant, ja que va sorti els primers messos de l'any següent. Ja hem esmentat la commemoració que es va fer a Barcelona amb l'àpat presidit per Puig i Cadafalc i amb una nombrossa concurrència. A Palma, es va exposar al Palau de la Diputació de Palma, i malgrat els temps que corrien, totes les conferencies que es varen fer aquells dies per commemorar el nou volum es varen poder fer en català. A mida que anaven sortint els respectius volums aquests s'anaven exposant per ciutats i pobles de tal manera que com diu Moll fou "un lligam de germanor entre totes les terres de llengua catalana"¹³, fins que arribam a l'any 1962, anomenat per Francesc de B. Moll *l'any de la Victoria* ¹⁴ en el sentity que fou l'any que acabà la seva magna obra. Diu el nostre home:

¹¹ . El primer volum sortí l'any 1930 i el segón el 1935.

¹² Vegi's pp. 105 a 110 de *Els altres quaranta anys*. Opusc. Cit.

¹³ Vegi's p. 126 d'ibidem

¹⁴ Així titula el capítol 9 del llibre que esmentam.. Consultau pp. 197 i sgs.

“Amb aquell mot final *zumzumejar* que tantes vegades havia sonmiat de veure impres el diccionari estava acabat. Una obra que semblava irrealitzable per massa extensa, massa combatuda i massa esposada a haver d’aturar-se indefinidament per mort o invalidesa meva, havia arribat a bon terme. No me’n sabia avenir. Era un sentiment d’alliberació i de victòria impossible d’expressar amb paraules”¹⁵

Eren molts d’anys de feina en un temps gens propici per dur a terme una obra com aquesta; varen ésser necessàries secretariats i Comissions d’ajud, i els darrers anys, l’empenta econòmica de l’Ajuntament de Palma, de la Diputació de les Balears, d’ Enric Pérez Capdevila, exiliat a Itàlia, de Joan Mascaró a Cambridge estant, de l’industrial català Rafel Griera Plans, present des del primer moment, de Miquel Marqués Coll de Soller així com de la família March mitjançant el fill del finançer, Bartomeu March Servera, i de la pròpia *Fundación Juan March*¹⁶.

Obviament la victòria es va celebrar. Ja hem parlat de l’homenatge que se li va fer a Barcelona al Santuari de Sant Llorenç de Munt, i a Palma, el maig de 1962, amb representants de València, Catalunya, el Rosselló i l’Alguer, es va fer un dinar amb més de 200 comensals. S’inicià cantant la Santa Espina, malgrat l’assistència de les autoritats, (Batle i representants de la Diputació), i es reberen 11.000 targes d’adhesió de tots els Països Catalans. També hi va haver actes a

¹⁵ Vid. Pp. 198 i 199 d’íbidem.

¹⁶ Vid. P.206 d’íbidem

Menorca, la terra nadiua del Moll de tal manera que Ciutadella li lliurà la medalla d'òr de la ciutat i Maó o anoimenà “menorquí il.lustre”¹⁷.

De tota manera encara mancava un petit esforç suplementari. Resultà que el primer i el segon volum feia anys que estaven exhaurits, puix havien estat publicats respectivament, els anys 1930 i 1935. Feia falta la darrera empenta i aquesta va arribar gràcies a les gestions que Josep Plà va fer vora el batle de Barcelona aleshores el Sr. Porcioles que a carrec de l'Ajuntament de Barcelona va donar una subvenció de 250.000 pessetes que varen cubrir les despeses de la reedició i revisió dels dos primers toms, de tal manera que el segon sortia el 1964 i el primer el 1968. Entre les noves felicitacions rebudes potser seria de destacar la de Salvador Espriu.

S'havien acabat gairebé cinquanta anys de feina.

Mentres tant el nostre home rebia visites de tot arreu, tot interessant-se per les tasques del diccionari i adhuc per la seva personalitat. Ja el 1935 rebé la visita d'alumnes i professorat de l'Institut Escola de Barcelona, entre ells els professors Àngela Soler, Ramón Aramón i Lluís Solé, trobant-se entre els alumnes Joan Aramón i Antoni Badia Margarit. Per la mateixa època, coneix a Meyer Lubke, a Coromines, a Fritz Krüger, a H. Meiwert, a Pàges de Tours i a Leopold Wagner, o sia, els capdaveres de la lingüística mundial. També germanarà relacions amb Menéndez Pidal i amb Tomàs Navarro Tomàs amb els qual col.laborarà en *l'Atlas Lingüístic de la Península Ibérica*.

En els anys 1940-42 coneix a W. Spelbrink de la Universitat d'Hamburg i a Joan Masacaré de la Universitat de Cambridge, tot continuant la relació amb els professors abans esmentats. Ja a la dècada dels anys cinquanta coneix a Allison Peers que ve a Mallorca, i a Walter Von Wartburg i Arnold Steiger. Entra en contacte amb Dámaso Alonso que li

¹⁷ Consultau pp.203 i 209 d'ibidem.

encomana una *Gramática Histórica Catalana* per l'Editorial *Gredos* que ell mateix dirigia. També per aquest temps es visitat per Antoni Badia Margarit, Martí de Riquer, Jordi Rubió, Miquel Batllori Américo Castro, així com diversos professors d'Alemanya, Itàlia, Suïssa, Regne Unit i França.

Com hom pot pensar el diccionari era una fita important en el món de la filologia romànica i així ho varen entendre arreu els millors especialistes de l'època. Aquest fet ens demostra la claretat d'idees del Francesc de B. Moll al constituir la seva obra dins el patrons unitaris que la filologia mundial reconeixia pel català¹⁸.

2. El catalanisme viscut

Sota aquest epígraf volem relatar les activitats més importants que Borja Moll va desenvolupar com a veritable difusor i animador social envers la llengua catalana. La seva tasca no fou sols la del especialista i estudiós tancat amb les seves fitxes i amb els seus quefers intel·lectuals; el més admirable és que malgrat els seus gairebé cinquanta anys dedicats a la recerca dialectològica i a constituir una obra cimera que molt poques llengües posseïxen, D. Francesc, va tenir temps per fer del català una veritable realitat social en base a la dedicació que amb valentia, i imaginació va aportar al manteniment viu de la llengua, potser a l'època històrica que més perseguida s'ha trobat mai. És aquesta una tasca impagable a la que es deu, sens cap mena de dubte, la actual situació del català a les Illes, malgrat els perills en que, encara ara, es troba la nostra llengua.

Cal tenir present que Moll i la seva família vivia de la tasca d'impressor, editor i llibreté que desenvolupava a Palma, la qual cosa significà que ben prest va tenir els primers entrebancs amb la censura, de tal manera que a un any tan recent a la Guerra Civil com és ara el 1941, el

¹⁸ Aquestes informacions es poden trobar a les pp. 18, 19, 75, 113, 119, 127, i 129 de l'obra que ens serveix de referència.

nostre home ja intentà publicar traduccions al càtala d'obras d'altres llengües, la qual cosa li fou negada per no ser “el catalán una lengua de cultura”. De tota manera mai va deixar de publicar en càtala si bé els permissos sols eran per autors mallorquins consagrats com Joan Alcover o Costa i Llobera, per exemple.

Per aquells mateixos anys intentà publicar un “catecisme en mallorquí”, (únic terme lingüístic que la censura acceptava per aquells temps) que també va tenir, per part delsensors, una negativa per resposta, si bé temps després i mitjançant l'intervenció del bisbe Miralles l'esmentat projecte es va poder dur a terme. Fou el 1943 que Francesc de B. Moll obté un veritable èxit al poder publicar, per primera vegada en tots els Països Catalans, un llibre en càtala d'un autor viu, la qual cosa significava la possibilitat de anar reviscolant la nostra llengua; es tractava d'un llibre de poemes de Miquel Dolç, llatísta, i catedràtic que fou després de les Universitats de València i Autònoma de Madrid.¹⁹

A l'any 1945 i fent front als serveis d'informació de la policia franquista, organitzà unes tertúlies lliteràries a on es feien lectures de poetes catalans, valencians i de les Illes, sent en aquest context quan el 1948 pronuncià l'oració fúnebre en honor de Pompeu Fabra al assabantar-se del seu traspàs, tal com ja ho indicarem a una altre banda. Aquest any es una altre fita important en l'obra d'en Moll, doncs una vegada més el seu agosament ho va dur a iniciar, a domicilis privats, classes de càtala. També cal dir que el 22 de maig de 1950 el nostre home va fer el primer parlament públic en càtala que es feia a Catalunya des de la guerra.²⁰

El 1951 es creà a Palma l'anomenat Estudi General Lulià, amb col.laboració d'entitats mallorquines i de la Universitat de Barcelona; aquest centre serví per reprendre per uns pocs anys els estudis

¹⁹ Vegi's per aquestes informacions pp. 69 i 70 d'Ibidem

²⁰ Per les afirmacions fetes, vegi's pp. 86 i 107 de l'obra que es objecte dels nostres comentaris.

universitaris de Filosofia i Lletres i de Dret²¹. Doncs bé, des del primer moment, Moll formà part de la seva Comissió Rectora, que a més organitzà cursos d'espanyol per estrangers, un Institut de Llengües modernes que dirigí la seva filial Aina i que serví com a casal d'entitats culturals.

Fou en el si de l'Estudi General Lulià quan Moll l'any 1953 donarà publicament les primeres classes de català sota la denominació -l'única permesa aleshores- de "gramática mallorquina".²²

L'any següent, o sia, el 1952, marca també una fita important en la recuperació de la llengua catalana en tot el seu àmbit, ja que fou ara quan l'editorial Moll treia al carrer el nombre 50 d'una col·lecció de llibres, "Les Illes d'Or", que indubtablement evidenciava no sols l'expansió lliteraria del català sino també un cert nivell de normalització ja que en l'esmentada col·lecció es publicaren llibres de poesia, teatre, novel·la i assaig²³.

El 1953 la censura tornà a impedir un nou projecte de difusió de la llengua catalana al prohibir-li la publicació d'una revista -es tenia que titular *Raixà*- en la qual ja estaven engrescats escriptors catalans, valencians i mallorquins com eren ara Joan Oliver, Salvador Espriu, Jaume Vicens Vives, Josep Pla o Joan Fuster. De tota manera potser aquesta negativa va ser una sort per les lletres catalanes, ja que com editor li possibilitaren que una nova col·lecció de la seva editorial dugués el mateix nom. S'inicià amb obres de Llorenç Villalonga (gens sospitós pel règim) tot continuant per Alexandre Cirici Pellicer i Jaume Vidal Alcover. Molt possiblement el més de cent llibres publicats a "Raixà" varen fer més per la cultura catalana del que hagués pogut fer la manfollada revista.

²¹ Cal tenir present que l'Estudi General Lulià fou el primer protagonista en la creació de l'actual Universitat de les Illes Balears amb la reimplantació, ara definitiva dels estudis universitaris l'any 1967.

²² Vegi's pp. 113 i 138 del llibre d'en F. Moll que ens serveix de basament.

²³ Vegi's p.128 d'ibidem.

Uns anys més tard, el 1956, de bell nou la censura li prohibí a Barcelona donar una conferència en català –tenia que parlar de “Menéndez Pelayo i la llengua catalana”; la resposta d’en Moll va ser negar-la a fer-la en castellà per la qual cosa es va suspendre l’acte, tot evidenciant el taranna del règim polític del moment²⁴

La dècada dels anys 60 no començaren del tot malament per la normalització lingüística, al manco si tenim present la situació política del moment. Així el 1960 començaran les primeres emissions en català a una emissora de radio de les Illes. De bell nou el protagonista serà el nostre home que durant molts d’anys narrà des de les ones de *Radio Popular* les rondalles propies de Mallorca amb un èxit increïble d’audició. Vist l’èxit s’atreví a l’any següent a donar classes de català a *Radio Juventud*, la qual cosa va fer sense cap novetat, malgrat el director, com ens diu el propi Moll, era de Valladolid.²⁵

Amb l’incorporació de Josep Mª Llopart a l’editorial, l’activitat publicista s’anirà ampliant considerablement amb la creació de dues noves col·leccions, una de poesia –“La Balanguera”, a partir de 1961- i l’altre d’assaig i estudis: “Els treballs i els dies”, des del 1964. Obviament, no cal dir-ho, tota aquesta tasca editorial i de veritable animació socio-lingüística serà feta sota la normalització del català com a llengua única, la qual cosa va evidenciar sempre, tal com va fer quan convidat a València per la societat “Lo Rat Penat” va fer una acurada defensa del català com a llengua comú²⁶.

L’octubre de 1962 es una de les altres fites de la normalització del català a Mallorca ja que fou quan es creà l’anomenada “Obra Cultural Balear”, organització que avui perdura més activa que mai

²⁴ Vegi’s pp. 160 d’ibidem.

²⁵ Vegi`s per aquestes informacions pp. 185 a 187 d’ibidem

²⁶ Pp.191-194 d’ibidem.

amb gairebé 2.500 sòcis. Doncs bé, de bell nou, trobam entre els fundadors a Francesc de B. Moll. L'aprovació gubernativa d'aquesta societat va ser deguda a que el seu nom es lletgia d'idèntica manera en castellà que en càtala, la qual cosa despistà a les autoritats i serví indubtablement perquè fos una realitat que, mitjançant actes culturals, cursets, formació de mestres, crítica política i ecològica, va ser des del primer moment un dels referents claus de la cultura catalana a les Balears ja que des de fa anys te seus als pobles més importants de les Illes. Obviament des del primer moment el càtala i la seva expansió varen ser els seus objectius preferents, tal com demostra que, el juny del següent any a la seva fundació –el 1963- organitzava els exàmens finals del primer curs de càtala que havia impartit.

De bell nou la censura truncà una de les idees que va tenir per difondre la llengua catalana a la societat. Es tractava d'unes peçes d'informació lingüística catalana que començà a publicar el 1965 a *Diario de Mallorca* mitjançant les quals pretenia amillorar la llengua parlada donant consell sobre les paraules a utilitzar així com la correcció de calcs i barbarismes. L'idea sols es va poder dur a terme durant sols sis messos. Dir en tot cas i per culminar aquesta activitat pública, que el 1968 es va aconseguir que la revista "Lluc" que publicaven els Missioners del Sagrat Cor s'editàs completament en càtala normalitzat, reconvertint-se en una revista cultural, la primera normalitzada de les Illes; doncs bé, des del primer moment, el nostre home fou un dels membres del Consell de Redacció que més varen fer per augmenta el nivell intel.lectual d'aquesta publicació així com la seva expansió i difusió²⁷.

²⁷ Vegi's pp 230 i 247 i 248 per les informacions aportades. En un altre ordre de coses cal dir que el fet que la revista Lluc fos d'una congregació religiosa sens dubta va possibilitar la seva aprovació per part de les autoritats del moment. De tota manera i malgare les fortes conviccions religioses del nostre home, no s'amaga de fer una acurada crítica a l'església d'aquells temps per la seva passivitat envers la normalització de la liturgia en càtala. A les pp. 233 i sgs. del llibre que es fruti del nostre estudi, amb tò prou crític ens diu que l'església no va estar a l'altura de les circumstàncies màxim quan a l'any 1974

3. A tall de termini.

Com hem vist el llibre que hem comentat essent una crònica vital del seu autor, es converteix a la vegada en un magnífic testimoni de les relacions que Moll mantení envers la llengua catalana. I es lògic que sia així ja que la gran tasca duta a terme pel nostre home omplí d'alguna forma tota la seva vida. Hem descobert un Moll polièdric i complexe; per una banda, un investigador i un científic de la llengua que guanyà els més alts guardons acadèmics i les més importants distincions dels Països Catalans. Per altre banda, cal tenir present que encara tengué temps de ser una persona oberta a la societat, sempre compromesa en la defensa pública del català, donant vertaderes mostres creatives per tal d'expandir la llengua catalana, emprant tots els mitjans que tenia a l'abast: premsa, radio, conferències, articles, revistes, publicant centenars de llibres... i donant un testimoni permanent de defensa del nostre idioma. A la vegada no podem oblidar la seva tasca de llibreté i d'editor que sempre la va utilitzar per expandir arreu la llengua i amb ella la creació cultural en català, obrint les portes a la poesia, al teatre, a la novel·la i a l'assaig en un intent admirable de normalitzar l'ús del català. I tot això sempre sota la normativa unitaria de la llengua formulada des de l'Institut d'Estudis Catalans.

Es evident que es podria plantejar la qüestió encarregada des de altres punts de vista però hem cregut que calia –per motius del propi títol– tractar de forma incuestionable els tres aspectes que aquí hem destacat, a saber: la clarificació inicial de la independència d'en Moll respecte a la qüestió lingüística que va mantenir els darrers anys el seu mestre Mossen Antoni Mª Alcover. Crec que era bàsic i elemental fer

la qüestió no estava encara solucionada. A més ens aporta la dada que el 1967, a Palma, sols un 12% de les mises es deien en català, a saber les primeres del matí ja que a la resta del horari sols es deien dues mises (vespertines) en la nostra llengua.

referència a aquest tema per tal de clarificar des del principi la plena creença en la unitat de la llengua per part del nostre home.

Els altres dos aspectes venen a demostrar aquest fet; es a dir, l'elaboració del diccionari i la seva activitat pública en pro de la llengua catalana han estat els arguments que hem emprat per evidenciar com sempre Moll va tenir present la necessitat de la unitat del català, donant com s'ha pogut veure tot tipus de testimonis.

Cal esmentar una qüestió bàsica en la vida i obra del nostre home i que si he deixat pel final es perquè la consider cabdal i representativa de la seva actitud; vull referir-me a la possible contradicció o tensió que algún malpensat podria veure entre un dialectòlec, i a la vegada, un home que sempre respetà la normativitat de la llengua. És això possible?. Moll no defuig d'aquest tema i ens deixa escrita una frase que respon de bon de veres i en claretat a la qüestió. Diu Moll, i no ferem més comentaris perquè tanmateix no son necessaris: "mànega ampla per un diccionari exhaustiu, mànega estreta per un diccionari normatiu"²⁸.

Com sempre, sé que hi ha mancances, i que la qüestió tractada, es podia haver fet d'altra manera. Si hem triat el que hem fet ha estat per arribar al nostre objectiu de la forma mes planera i senzilla. Obviament, el llibre objecte de comentari, es molt més ric que la qüestió lingüística: la família, els viatges, la política del moment, els fets socials i culturals més determinants de l'època...tot està present i ressenyat amb una prosa fàcil, amb una narrativa captivadora i no mancada de fina ironia. Crec que es important fer ressò també d'aquests aspectes perquè d'aquesta forma encara amb més valor se pot de jutjar l'obra ingent del nostre home. Ell mai va renunciar a la vida familiar al mateix temps que la seva feina era controlada per un Règim que mai no va donar facilitats per la normalització de la llengua.

²⁸ Vegi's p.142 de l'obra comentada.

Per ùltim, i ja defugint de la temàtica que nos ha duit a analitzar *Els altres quaranta anys*, voldria fer menció d'una questio que romàn inèdita en la bibliografia sobre el nostre home; me referesc a la seva tasca permanent, al llarg de la seva vida, de veritable educador. Moll fou un pedagog cabdal que aprofità qualsevol ocasió i mitjà per fe pedagogia de la llengua; qualcom d'això ja ha estat dit al parlar de la seva tasca social i difusora del català, però resta encara una anàlisi i el seu corresponent estudi del Moll professor.

Efectivament, Francesc de B. Moll exercí la docència des del 1938 com a professor d'alemany a l'Institut de segón ensenyament Ramón Llull de Palma; per aquesta raó va publicar una gramática alemanya que el 1948 ja duia al carrer cinc edicions; el 1953 impartirà el primer curs de gramática *mallorquina* i a l'any següent publicarà un *Curso breve de español para extranjeros* de tres nivells (elemental, mitjà i superior) que el 1974 duien en total més de vint edicions. Des del any 1954 serà ja professor adjunt d'Alemanya a l'Institut esmentat, i quan es suprimí aquesta assignatura per falta de matrícula, donà classes de francès. A partir de 1968 i fins a la seva jubilació el 1973, fou professor de català a la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma. Si a tot això afegim les seves classes mitjançant la radio i la premsa, la seva tasca divulgadora i la seva pertinença a l'Obra Cultural Balear i a l'Estudi General Lulià, crec que hi ha prou basament per encarar un estudi sobre el Moll educador. És en tot cas un repte de futur.

¿i el futur?. El problema del futur crec jo que és un problema previ al de la unitat de la llengua ja que ho veig més centrat en l'existència de la llengua. El fenòmen dels nouvinguts a les nostres terres és des de fa décadas un greu afer que ens condiona de forma prou important la continuïtat del català com a llengua pròpia de les nostres comunitats. Davant aquesta situació sols consider, de forma fonamental, la necessitat d'incidir permanent i constantement en l'ensenyament obligatori del català a les

escoles, l'impuls de l'us social per part de les polítiques lingüístiques i fins i tot de la política dels nostres representants així com la normalització en els mitjans d'informació i de comunicació, com és el cas ara de la internet. Si tot això es fa conjuntament i de forma acurada el català sobreviurà i estic convençut que amb ell és podrà mantanir també la unitat de la llengua.

